

הניהיליזם של בצלאל סמוטריץ' קרוב לנאציזם

 דוד אוחנה 23 במרץ 2023 עקוב

למורי, פרופ' שלמה אבינרי, ל-90 שנות תבונתו

השבוע התבשרנו על מרגלית חדשה שהפיק פיו של בצלאל סמוטריץ': "אין דבר כזה עם פלסטיני". הדברים נאמרו כאשר מלפניו על הבמה מוצגת לראווה מפת ארץ-ישראל על שתי גדותיה (המעלימה את מדינת ירדן). לכאורה, אין חדש תחת השמש, שהרי גולדה מאיר כבר הקדימה אותו. אולם ההבדל ביניהם נעוץ בכך, שאצל סמוטריץ' מדובר בהשקפת עולם סדורה, שכוללת תוכנית פעולה ומחייבת אותו לפעול ללא לאות כדי לאיין את הפלסטינים, למחוק את זהותם, לשלול את זכויותיהם, להחריב את ביתם. סמוטריץ' פועל הלכה למעשה לנאציפיקציה של הפלסטינים ולביטול הדמוקרטיה של הישראלים. למטבע שלו יש שני צדדים, פשיזם ואפרטהייד, שהם אחד: הוא בחר להיות שר השטחים הכבושים, אחראי על המינהל האזרחי ביהודה ושומרון, הריבון המנהל כל היבט בחייו של עם שלדידו אינו קיים; ואילו שמחה רוטמן, חבר מפלגתו, מונה להיות אחראי על ההפיכה המשפטית, כלומר, למחוק כל זכר לדמוקרטיה שהתקיימה בישראל במשך 75 שנה.

כבר בספטמבר 2017 פירסם סמוטריץ' מאמר שהציג את "תוכנית ההכרעה" שלו ("השילוח"), שהושפעה מהתורה הפונדמנטליסטית של הרב יצחק גינזבורג, מחבר הספרים "ברוך הגבר" ו"מלכות ישראל". בפתח המאמר נכתב כי הוא "מאמין בתורה שהזהירה מפני הגלות והבטיחה את הגאולה", אולם המאמר לדבריו "איננו מניפסט דתי-אמוני אלא תוכנית ריאלית, גיאופוליטית ואסטרטגית".

לשיטתו, ארץ ישראל אינה מכילה שני קולקטיבים בעלי שאיפות לאומיות סותרות, אלא היא ארצו הבלעדית של העם היהודי. כדי לכוון ריבונות יהודית בשטחים, יש להאיץ "הקמה של ערים ויישובים חדשים בעומק השטח, והבאת

מאות אלפי מתיישבים נוספים להתגורר בהם". כל פלסטיני "שאיננו רוצה או מסוגל לגנוז את שאיפותיו הלאומיות" יגורש, אבל "לא מדובר בהגירה של סירות רעועות, אלא בתופעה המודרנית המצויה כל כך של עלייה על המטוס אל עתיד מסודר, 'רילוקיישן'".

הריבונות היהודית תחול גם על יהודה ושומרון, בלי שתינתן אזרחות לתושבים הפלסטינים. אבל לפי גישת סמוטריץ' זה לא אפרטהייד, שהרי "לכל היותר מדובר במרכיב חסר בסל החירויות (לבחור ולהיבחר), או אם נרצה — גירעון במובהקות הדמוקרטית". ובכן, לא יינתנו לא זכויות לאומיות ולא זכויות אזרחיות. הברירה היא: חיים באפרטהייד או גירוש.

סמוטריץ' חשף טפח מתוכניתו כאשר קרא "למחוק את חווארה", תוך הפעלת ענישה קולקטיבית על ציבור אזרחי בלא הבחנה וללא הליך משפטי כלשהו. אין פלא שהוא לא קרא "להרוס", "להעניש" או אפילו "להחריב" את הכפר, אלא בחר בכוונת מכון במילה הטעונה "למחוק", שלמשמעות מרחיקת הלכת שלה הוא מתכוון. הציווי בספר דברים כ"ה, "תמחה את זכר עמלק מתחת השמים לא תשכח", אינו מכוון לראות בעמלק אויב קונקרטי בלבד, אלא ייצוג סמלי של האויב האולטימטיבי, השטני, שאין עמו פשרה או קיום בצוותא. המיתוס הכרוך בשמו מצווה על איון מוחלט של האויב הקוסמולוגי. מדוע לפי המקרא איבד שאול המלך את המלוכה? מכיוון שהותיר בחיים את הגג מלך עמלק.

הטוטליות בדרישה למחוק את זכר עמלק קרובה ברוחה לאמירה בספר משלי: "שם רשעים ירקב" (שר"י), שלימים התייחסה גם למחיקת שמו של ישו ולהחרמת שבתאי צבי ויעקב פרנק. אולם לא ניתן להשוות את ההקשר ההיסטורי שבו היהודים היו מיעוט דתי ולאומי — שזהותם הדתית היתה תחת איום — למצב הנוכחי שבו ריבון יהודי, מצויד בטנקים ומטוסים, שולט על חייהם של מיליוני בני אדם חסרי זכויות אלמנטריות. כל אלה מזכירים את הקללה היהודית החרפה ביותר, "יימח שמו וזכרו", המבקשת למחוק את הייצוג של בן האנוש, את שמו.

משמעות האמירה "למחוק את חווארה" חורגת אפוא מפעולת נקם קונקרטי, ענישה מידתית או אקט של הרתעה. השימוש במלה הטעונה "מחיקה" מתקשר

כמובן למחיקת האפשרות של קיום לאומי פלסטיני, אך משמעותו חורגת מעבר לכך: לפנינו מחיקה של עצם הקיום, שלילת הזכאות האקזיסטנציאליסטית, הזכות לחיות.

יש לנו דוגמה מחרידה עד לאן אפשר להגיע: מחיקת הכפר לידיצה בצ'כוסלובקיה על ידי הגייסות הנאציים של ריינהרד היידריך, ב-22 במאי 1942. היתה זו פעולת נקם על ההתנקשות בהיידריך. במחיקת לידיצה אלבר קאמי ראה ניסיון ראשון בהיסטוריה לכונן "כנסייה על האין". בתי הכפר נשרפו, הגברים נורו, הנשים הוגלו, הילדים הועברו לחינוך מטעם דת הפיהרר, הופעלו תקנות מיוחדות, חודשי עבודה הוקדשו ליישור השטח באמצעות דינמיט, לסילוק האבנים, לסתימת האגם בכפר, להעברת הדרך ולהפניית הנחל לאפיק אחר. בסופו של דבר, לדברי קאמי, נהפכה לידיצה לעתיד טהור ותולא. רוקנו את בתי העלמין מעצמות הנפטרים; שום דבר לא נתקיים מעולם במקום הזה. לראשונה הופעלה דוקטרינה של הרס טוטלי. שליטי מדינה השתמשו בכוחם לכונן מיסטיקה מעבר לכל שיקול מוסרי, לבסס משטר על ניהיליזם.

נדבר ניהיליסטי מוקדם יותר בהתנהלות של סמוטריץ' קיבל ביטוי בעת ההתנתקות. סגן ראש השב"כ, יצחק אילן, טען כי סמוטריץ' תיכנן לבצע פיגוע תופת בנתיבי איילון (לא לחסום חלילה). סמוטריץ' נעצר במהלך ההתנתקות כשברשותו 700 ליטר דלק. כמות כזאת מעידה בבירור על כוונה לבצע פיגוע המוני, השמדה של בני אדם רבים. האם התכוון למחות נגד החלטת ממשלה לגיטימית, או למחות מן העולם בני אדם חפים מפשע? אולי לא נדע לעולם.

תוכנית ההתנתקות מרצועת עזה מעלה בזיכרון את הפינוי מחבל ימית. התנחלות ה"מתיישבים" בחבל ימית התאפשרה לאחר גירוש הבדואים מאדמתם וסתימת בארותיהם בראשית שנות ה-70, שנועדו למנוע מהם אפשרות להתקיים. בינואר 1972 גורשו בין 6,000 ל-20 אלף בדואים מאזור פתחת רפיח בצפון מזרח חצי האי סיני. במבצע חשאי הושמדו כל המטעים החקלאיים ונאטמו בורות המים על ידי הצבא ובתיאום עם הסוכנות היהודית. המרחב הוכן להתיישבות של יהודים במושבים, בקיבוצים ובעיר שעתידה היתה לשאת את השם "ימית". סתימת בארות נחשבת במקרא למעשה חמור ביותר, מכיוון שהבאר שימשה מקור חיים בלעדי במדבר. הפלשתים סתמו את הבארות שחפר

אברהם, ובנו יצחק פתח אותן מחדש וחפר חדשות (בראשית כ"ו).

בניגוד לו, סמוטריץ' וחבר מרעיו המתנחלים דואגים באדנות רק ליהודים. לא פלא שיצחק נחשב על ידי המפרשים כנאמן האולטימטיבי לארץ ישראל, זה המעניק מים חיים לכל תושבי הארץ ללא קשר לאמונתם. הבדואים בפתחת רפיח גורשו לצמיתות מהמרחב שבו נולדו וחיו, ובמקום בתייהם ההרוסים נבנו בריכות שחייה למתנחלים. באיוולתם ובעוולותיהם בחרו מתנחלי גוש קטיף להתיישב כקולוניאליסטים סמוך למחנות הפליטים שבהם חיים רבבות פלסטינים חסרי כל שגורשו מישראל.

מדובר אפוא במוחק סדרתי, לא רק זה הקורא למחוק כפר פלסטיני, לא רק זה הקורא למחוק זיכרון או תודעה קולקטיבית של אומה שלמה. מחיקה על פי תפישת עולמו פירושה שלילת עצם זכותו של האחר להתקיים; והאחר יכול להיות פלסטיני, יהודי שמאלני או להט"ב — כל מי שלא משתייך לגזע הנכון או אינו חושב כמותו. כך למשל, מצעד הבהמות, שסמוטריץ' היה אחד ממארגניו, נועד לשלול צלם אנוש מבעלי נטייה מינית אחרת, שהרי בהמות אינן בני אנוש, וממילא אין להן זכויות כבני אדם. בהעמדת הלהט"בים כבעלי חיים חתר סמוטריץ' לדה־הומניזציה שלהם, לאיין את אנושיותם.

מאפיין נוסף של הניהיליזם המרושע של סמוטריץ' בא לידי ביטוי כשתמך בדרישת רעיותו שלא לשהות באותו חדר בבית החולים עם יולדת ערבייה, אחרי שאמרה שהיא רוצה "שידיים יהודיות יגעו בתינוק שלי, לא נעים ערבייה בחדר". סמוטריץ' עצמו כתב: "אשתי לא תרצה לשכב ליד מישהי שהרגע ילדה תינוק שאולי ירצה לרצוח את התינוק שלה עוד עשרים שנה". הוא אינו רואה באשה יולדת המביאה חיים לעולם בת אדם כאשתו, חווה הנתפשת כאם כל חי. בית חולים הוא מרחב הטרוטופי במושגים של מישל פוקו, מרחב של סבל אנושי. הרחקת האשה הערבייה ממנו כמוה כמחיקתה מהמין האנושי. התבטאות זו של סמוטריץ' קרובה ברוחה לסירובו של נאצי שאשתו תשהה ליד יהודייה בחדר לידה. היחס של בני הזוג מקדומים לערבים הוא כיחס של הנאצים ליהודים, לא פחות.

השקפת העולם הניהיליסטית של סמוטריץ', המוחקת את כל מה שאיננו תואם

אותו ואת תפישת עולמו, את כל מי שאיננו שותף למערכת ערכיו, היא בזויה ושונאת אדם. להשקפה זו אין כל זיקה לתפישת הניהיליזם כפי שהיא באה לביטוי בפילוסופיה הקלאסית או בתיאולוגיה היהודית־נוצרית ששללה את הניהיליזם. הוגי היהדות והנצרות בימי הביניים לחמו נגד ההשקפה היוונית שהעולם התקיים תמיד, שעה שהם עצמם האמינו בחידוש העולם, כלומר, בבריאתו יש מאין. הניהיליסטים הרוסים, דוגמת גיבור ספרו של איוואן טורגנייב "אבות ובנים" (1861), נלחמו בכל מסורת, דת או תיאוריה פוליטית, וייצגו "בנים" המורדים ב"אבות". הניהיליסטים הרוסים האמינו בתבונה ובמדע, והיו מחויבים לשינויים חברתיים. ניטשה כתב לאחד מידידיו ב-7 במארס 1888: "אילו הייתי בפרטבורג, הייתי ניהיליסט". בכתביו, הניהיליסט אינו מזוהה עוד עם גישה פילוסופית, תנועה ספרותית או תביעה פוליטית, אלא מאפיין ציוויליזציה שלמה, או רגע בהיסטוריה המודרנית שלה, רגע מות האלוהים.

אולם סמוטריץ' איננו ניהיליסט מהזן הזה, אלא מהסוג שכיוון אליו ניטשה בביטוי "ניהיליזם שלילי" — ניהיליזם של החלשים, החותר להרס, אובדן ואין. הניהיליזם הלאומני, הגזעני והקסנופובי של סמוטריץ' רחוק כרחוק מזרח ממערב מהמסורת המערבית. השקפתו דומה לזו של רבנים פונדמנטליסטים כדוגמת הרב גינזבורג. שניהם סוברים שגאולה שלמה תגיע רק על ידי מחיקה של הפלסטינים, הכנעתם או גירושם, והיא כרוכה במלחמת גוג ומגוג. אלוהים בונה עולמות ומחריבם. להחריב עולמות, בהשקפת עולמו של סמוטריץ', משמעו למחוק את אויביו של העם היהודי. הערבי מבחינתו הוא כמו אנטיכריסט בתיאולוגיה הנוצרית, האויב של ישו, המגלם את הרוע המוחלט. לערבי אין פנים, אין שם ואין בית. יש לנשלו מהקיום האנושי, למחוק את צלמו. השקפתו זו של סמוטריץ' היא תפישה קרובה ביותר לעמדה הנאצית.

דומה שאין אנו מודעים לחלוטין לאבסורד ולטירוף שבהם אנו שרויים עתה. שני טרוריסטים מחזיקים במשרות בכירות ביותר בממשלת ישראל — במשרדי האוצר והמשטרה (אני מסרב לאמץ את השם החדש שהעניק בן גביר למשרד שעליו הוא מופקד). מחזהו של קאמי "קליגולה" (1938) המחיש את הכוח השרירותי ואת ההיבריס שבאו לידי ביטוי בניסיון של הקיסר הרומי להשתוות לאלים, להשליט את טירופו על נתיניו. הסיפור המפורסם על כך שקליגולה מינה את סוסו לקונסול, המעיד על טירופו — מוטל בספק. כמו שהעיר היסטוריון צרפתי:

למשרות חשובות ממנים חמורים, לא סוסים.

ספרו של פרופ' אוחנה "הרליניזם הכופר: גרשם שלום והתיאולוגיות הפוליטיות"
יראה אור בקרוב (מוסד ביאליק)

לחצו על הפעמון לעדכונים בנושא:

בצלאל סמוטריץ' פלסטינים